

ZÁMEK A PARK V KOLODĚJÍCH U PRAHY ZA JANA I. JOSEFA KNÍŽETE Z LIECHTENSTEINA

Daniel Lyčka

Zřejmě světově nejznámější krajinnou kompozicí knížecí rodiny Liechtensteinů je prostor mezi původně dolnorakouskými Valticemi a moravskou Lednicí a Břeclaví, známý jako Lednicko-valtický areál, zapsaný v roce 1996 na seznam světového dědictví UNESCO.¹⁾ Nejde a nikdy ani nešlo o jediný podobný počín knížat z Liechtensteina, a to nejen na území současné České republiky. U Adamova existoval vedle drobného loveckého zámku i přilehlý krajinářský park, ba co více, kolem Křtinského potoka byla modelována okolní krajina, kdy jednotlivé voluptuární stavby záměrně a dokonale nahradily přilehlé a taktéž uměle v romantickém duchu dotvářené jeskyně.²⁾ Druhým nejobdivovanějším parkem knížete z Liechtensteina na Moravě byly Nové Zámky u Litovle, ukrývající dodnes stavby jako obelisk, tzv. Komín, nebo Chrám přátelství.³⁾ Obdobný krajinářský park vybudoval kníže z Liechtensteina i v Čechách nedaleko Prahy – v Kolodějích na uhříněvském panství. Daný příspěvek si tak klade za cíl hlouběji popsat a vysvětlit příčiny přestavby původně barokního zámku do své (neo)klasicistní podoby na počátku tzv. „dlouhého“ 19. století, přičemž hlavní pozornost je věnována přilehlému krajinářskému parku, jeho vzniku a následnému zániku ve vymezeném čase.

Zámek a park (1801–1840)

„Současně s přestavbou zámku byl ve středu obory založen dle anglického vzoru park, na který byly vynaloženy velké náklady a velké umělecké úsilí. Tento park je obklopen oborou a ohraničen plotem. Rozkládá se na ploše 104 3/4 čtverečních jiter, tedy tvoří jednu třetinu dané obory, a ještě má bez ohledu na malou rozlohu mnoho míst pro potěšení a mnoho nových a překvapujících pohledů, čímž poskytuje nejedno upravené místo pro radost a venkovskou prostotu přírody a jednoty. Zvláště vábívé jsou vodní plochy s rozmanitými a hojnými ostrovy. Tyto části jsou spojené mosty, ale je možné je navštívit i na loďkách. Existuje zde nespočet objektů, které zpřijemňují tyto pohledy a odpočinková místa. Jezdecké cesty jsou vedeny tak, aby na sebe navzájem navazovaly a poskytovaly různé výhledy, přičemž procházka po nich mohla trvat šest hodin!“⁴⁾

Krajinářským parkem, upravovaným podle plánu knížecího zahradního architekta a hospodářského rady Bernharda Petriho na území království Českého,⁵⁾ jsou Koloděje u Prahy. Jan I. Josef kníže z Liechtensteina si vybral toto místo,⁶⁾ kromě

Obr. 1: Zámek Koloděje (městská část Praha-Koloděje). Schloss Kolodieg: Kaurzimer Kreises nachgemahlt von J. Venuto 1822. Pohled na oboru a zámek v Kolodějích kolem roku 1800, neboť v roce 1822 již zámek takto nevypadal (soukromá sbírka autora).

blízkosti hlavního města Českého království, pravděpodobně i z důvodu, že šlo o jeden ze zámků s oborou na liechtensteinském panství, v tomto případě na panství Uhříněves.

Baroknímu zámku, který pro Jana Adama I. Ondřeje knížete z Liechtensteina navrhl architekt Domenico Martinelli, byla věnována pozornost již za Janova předchůdce a jeho staršího bratra Aloise I. Josefa knížete z Liechtensteina.⁷⁾

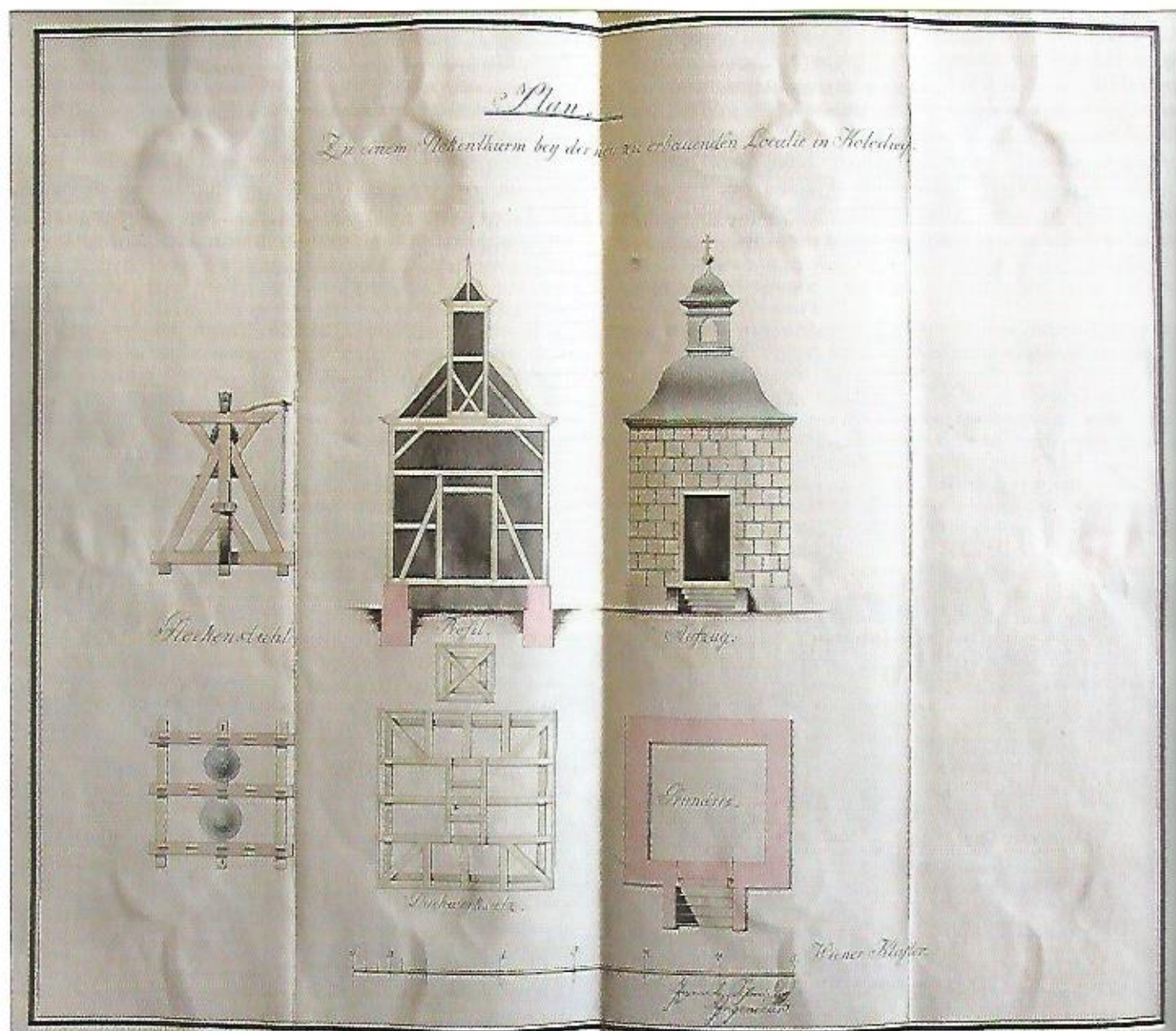
Ten v dopise s datem 6. října 1801 uložil svému stavebnímu inženýrovi Franzu Müllerovi, aby do tří měsíců vypracoval rozpočty a plány na vyčištění a zpevnění věže a celého zámku, dále na přeložení stájí ze suterénu do nové budovy, zlepšení budov poplužního dvora, předělání zámeckého portálu a vymalování pokojů. Z části přilehlé obory měl být zřízen park (*Lustgarten* – libosad) a kolem zámku měl zahradník Raubiczek vysázet okrasné stromy a prodloužit lipovou alej. Břehy rybníků pak měly zkrášlit kanadské topoly.⁸⁾

Nicméně předložené rozpočty a plány nebyly knížetem schváleny, ba naopak, inženýr Müller byl pověřen jejich přepracováním. (Do jak velké míry se měl držet případných plánů knížecího architekta Josepha Hardtmutha, není jisté).⁹⁾ V roce 1801 se opravovaly stěny a stropy zámeckých komnat, opravovala se střecha, položila se podlaha z prken v jednom z pokojů zámku a obnovila zeď v koňské stáji a v kočárovně,

včetně brány. Došlo mimo jiné ke zhotovení mřížové brány u vjezdu na zámecké nádvoří a pokrytí obvodové zámecké zdi pálenou střešní krytinou (podobně i v následujících letech). Vše v hodnotě 182 zlatých 57 krejcarů.¹⁰⁾

V letech 1803–1805 pak opravy zámku a vedlejších budov vyšly na 28 461 zlatých 4 krejcarů. Došlo k renovaci strážní věže, kdy byly omítnuty a natřeny zdi, upravilo se i schodiště a zaklenutí dveří, osadila se větrná korouhvička a opravila se plechová střecha, která se následně natřela červenou olejovou barvou. V zámku byly všechny vnější zdi natřeny žlutou barvou, opraveny zámecké hodiny a částečně se opravovala střecha včetně krovů a krytiny. V horním poschodí byly všechny dveře, okenice, okenní rámy a „*Lambrey*“ opraveny a natřeny bílou barvou, okna opatřena zelenými žaluziemi, pokoje vymalovány a visící obrazy opraveny, jejich rámy následně natřeli bílou barvou. Nově byly zhotoveny i krby a jeden z pokojů byl navíc vybaven novým nábytkem.

Ve spodním poschodí bylo z pokojů pro služebnictvo zřízeno osm hostinských pokojů, přičemž čtyři z nich byly opatřeny kamny. (Okenní rámy a dveře byly natřeny perletovou barvou; tytéž opravy neměly celý zámecký trakt.) Vstup ke schodišti byl opatřen černě natřenou mřížovou bránou, došlo ke zhotovení dvou nových hlavních bran a opravy se dočkala

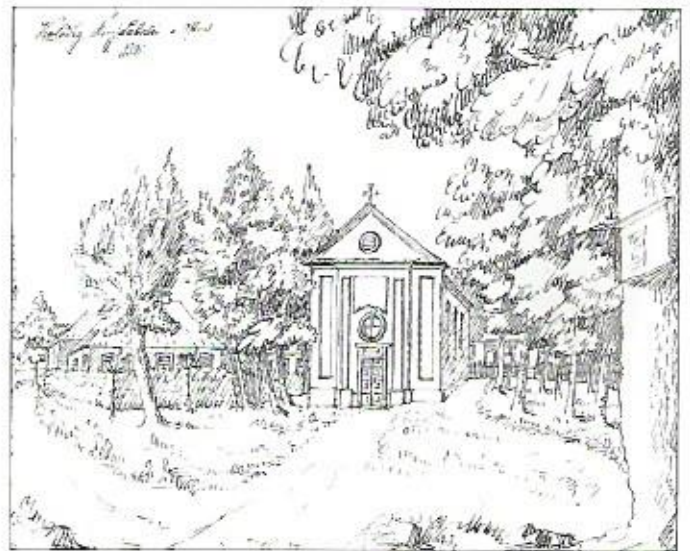
Obr. 2: Návrh zvonice u nové budovy lokálního kaplana v Kolodějích, inženýr Ignatz Schmid [březen 1805] (SLHA, sign. A1-1/18, nefol.).

Obr. 3: Koloděje za knížete Jana I. Josefa z Liechtensteina. Franz Ferdinand Runk, cca 1820, kvaš (SFL [© LIECHTENSTEIN, The Princely Collections, Vaduz-Vienna], Inv.-Nr. GR 599).

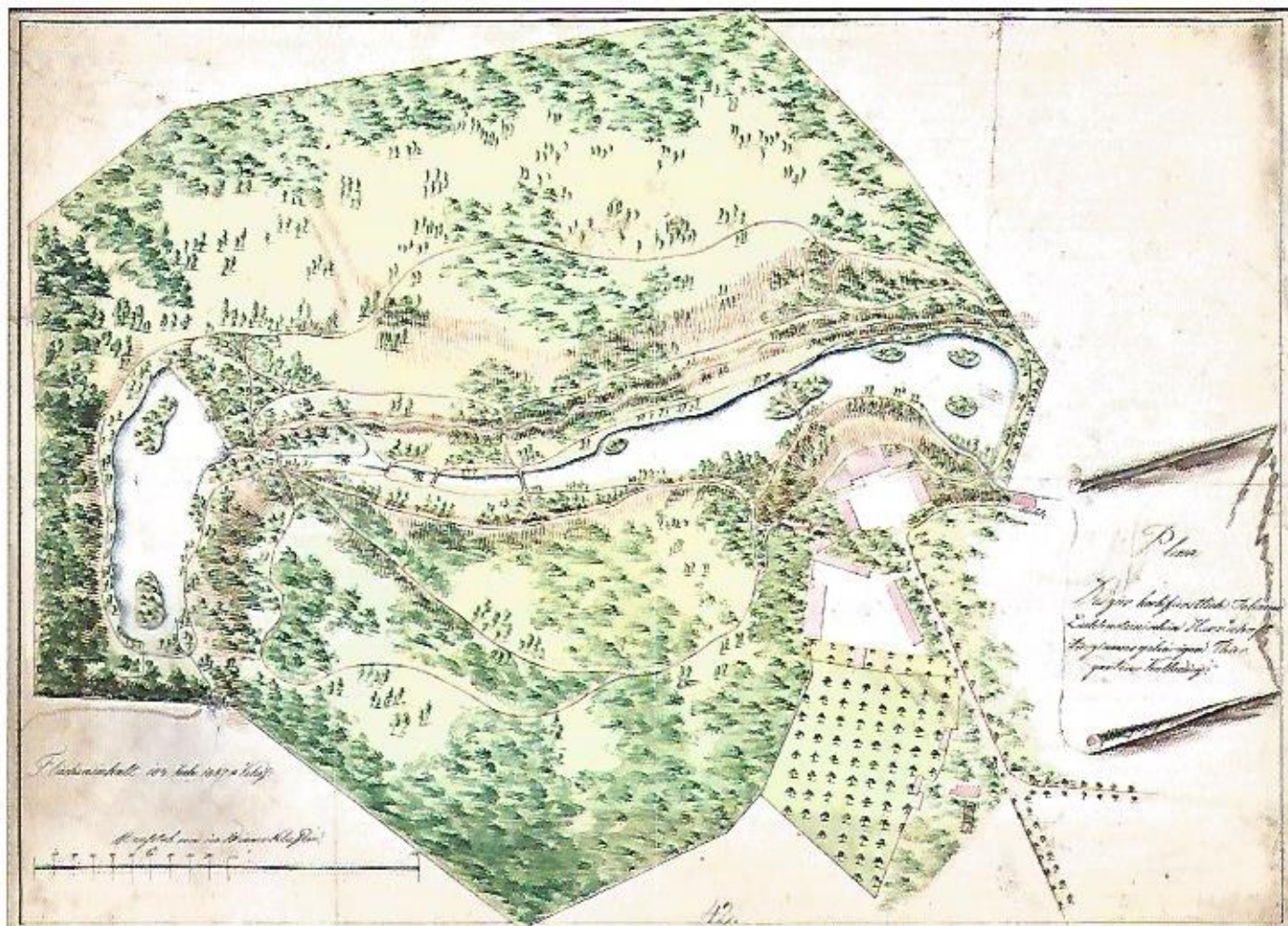
i klenutá kuchyně. Nově zhotovena byla i stání pro koně spolu se sloupy a závorami, osazeny a vyzděny byly i kamenné žlaby pro krmivo, došlo k položení nové dlažby. V případě kaple došlo ke snesení věžičky, k opravě střešní krytiny a okenních rámu, dveří aj. Práce probíhaly i na vedlejších budovách, kdy došlo k opravě zdí, které byly zvenku natřeny žlutě a ve vnitř bíle. Opravovaly se i jednotlivé pokoje (nové obložení, okna, dveře, případně střecha), holubník či brána do kůlny, jež byla natřena černou barvou. V malém stáji bylo zřízeno stání pro šest koní. Byla postavena hlavní zámecká brána spolu s pilíři a vázami. U obou postranních vchodů do obory byly zřízeny dvě černě natřené mřížové brány, u nichž byly vyzděny podstavce a osazeny čtyři vázy. Dále byla pro zámek vyrobena jedna velká lucerna a osm malých luceren. Opravoval se i poplužní dvůr (střešní konstrukce), sýpka (nový vstup) či ovčín (nové velké okno). Nakonec došlo k vyhloubení vodních příkopů, respektive strouhy, a ke zřízení mostků.¹¹⁷

Několik let (1798) před výše uvedenými renovačními pracemi byla knížecí obrazárna ve Vídni obohacena o 23 obrazů z Kolodějů, zbylých 69 kusů bylo ponecháno v zámecké budově. V roce 1802 došlo k převezení starých kožených tapet se zlaceným pozadím a vázami,¹¹⁸ jež měly být následně v Lednici využity na výzdobu dnes již neexistujícího gotického domu.¹¹⁹ V roce 1803 vymaloval pražský malíř Jakob Rabusky zámecké sály, za což obdržel 490 zlatých.¹²⁰ Ve stejný rok pak měl architekt Hardtmuth vypracovat skici na dvě kamenné sochy božských dvojčat Apolla a Diany a na čtyři vázy. Podle této předlohy pak měl sochař Petr Prachna dodat knížeti hotovou práci. Dále měl knížecí architekt vypracovat i plány na nový kolodějský kostel,¹²¹ který vznikl ale až po smrti knížete Aloise a s velkou pravděpodobností podle jiných, originálních plánů (viz dále).¹²²

Obr. 4: Kostel Povýšení sv. Kříže v Kolodějích na kresbě kyjského faráře Jana Suchana z roku 1852. Kresba, která je v majetku Arcibiskupství pražského, byla spolu s dalšími objevena na faře v Kyjích.

Na stavební úsilí svého bratra navázal kníže Jan I. Josef a podobně jako na jiných panstvích i zde došlo ke stavebním změnám podle jeho přání. Práce vedl inženýr Ignatz Schmid, protože Müller v roce 1806 zemřel. Asi nejrazantnější změnou bylo zboření zámecké věže a její nahrazení v podobě rozšíření jedné z místností, byla otlučena štuková výzdoba zahradní fasády, rizalit nádvorního průčelí byl upraven v (neo)klasičtím stylu, ale hlavně došlo k výstavbě balkonu s výhledem do nově se utvářejícího anglického (krajinařského) parku.¹²³

Obr. 5: Plán kolodějského parku a přilehlé obory, Laurenz Vogel 1807 (SFL [© LIECHTENSTEIN. The Princely Collections, Vaduz-Vienna], Inv.-Nr. PK 348).

Z řemeslníků je znám pouze pražský sochař Ignatz Michael Platzer. Dále nejmenovaný štukatér z Prahy opravil v jedenácti místnostech štuky, řezbář s malířem vyčistili všechny obrazy a opravili rámy a nádeníci, mezi nimiž převažovala levnější ženská pracovní síla, vyčistili valy.¹⁸⁾

V letech 1806–1807 byla upravována i zámecká obora. Původní plány navrhl již zmíněný inženýr Franz Müller se zahradníkem Raubiczkem. Ovšem po roce 1805 se vše řídilo již podle vypracovaného návrhu Bernharda Petriho. Došlo ke zpevnění břehů rybníků, odstranění bahna a plevele, vyhloubení dalšího rybníka a vytvoření nových, velkých i malých, ostrovů. (Šlo o rybníky Hájek, Zámecký a Čapar. U rybníku Hájek byl vybudován tzv. velký vodopád a jediný rybník Čapar existuje dodnes.) Podobně jako lednická Dyje, tak i zdejší říčka Rokytka posloužila k vybudování umělých potůčků s vodopády, přes které vedly nové dřevěné mosty. Pod zámkem měla být postavena bašta a ve výhledové ose rondel (viz dále). Byla opravena a následně „zamaskována“ obvodová zeď obory, vystavěn dům hrázného, zřízeny nové cesty, vytrháno velké množství plevelce a nasázeny nové rostliny. Park, který zabíral asi jednu třetinu obory, od níž byl oddělen dřevěným plotem, byl uzavřen cizím lidem.¹⁹⁾

Vedle zboření zámecké věže došlo v roce 1806 i k demolicí zámecké kaple sv. Anny, bránící taktéž požadovanému výhledu na park, a ke stavbě kostela Povýšení sv. Kříže podle Schmidových návrhů. Základní kámen byl položen dne 24. srpna 1806 a stavební práce ustaly o rok později. Jde o velmi jednoduchou stavbu obdélníkového půdorysu s rovným stropem, jež je osvětlená z obou bočních stran třemi obdélníkovými okny. Střeška, zakončená valbou, je ozdobena jednoduchou

malou polygonální vížkou.²⁰⁾ Celkově tak byly (neo)klasicistní prvky zredukovány na minimum – v případě hlavního průčelí je pak zřejmá linie: vstupní portál, nad kterým se nachází kruhové okno a kruhové hodiny ve středu frontonu, zakončeného dřevěným křížem. Užitý materiál měl pocházet mimo jiné ze zbořeného kostela sv. Bartoloměje v Újezdě nad Lesy, který kníže z Liechtensteina jakožto patron nechtěl již zrenovovat, stejně jako obraz sv. Bartoloměje a tři zvony. Dále byla zřízena nová přístupová cesta od svatostánku k zámku, nový hřbitov a o rok později vystavěna i nová budova pro lokálního kaplana, a to téměř za stejnou sumu, jaká byla vynaložena za samotný kostel (srov. tabulky v příloze).²¹⁾

Práce pak probíhaly hlavně na samotné zámecké budově, kdy byly upravovány římsy, ostění oken či střecha. Celkově tak původní fasáda dostala, na příkaz samotného knížete, (neo)klasicistní háv. Podobně jako například u Nových Zámků u Litovle, i zde měla být docílena kulisa rozlehlého anglického sídla, vybudovaného na kopci a tyčícího se nad krajinou. I proto došlo ke zmíněné demolicí jak věže, tak kaple sv. Anny. Ty na jedné straně nezapadaly do celkové kompozice, na straně druhé stály v ose nových pohledových vazeb.²²⁾

Hlavní stavební práce skončily v roce 1810 a vyšly knížecí pokladna na 90 892 zlatých 8 1/4 krejcarů. Jak vyplývá z příložených rozepsaných tabulek, největší pozornost byla věnována samotné zámecké budově a nově upravovanému anglickému parku. Zajímavým příkladem může být fakt, že za vyhloubení a úpravu nového rybníka zaplatil kníže větší obnos (11 885 zl.) než za stavbu místního kostela (7 332 zl.). Dále pak, že stavební práce probíhaly, a to nejen na uhříněveském panství, v časech napoleonských válek.